

DOI: 10.5613/rzs.46.1.5

Vlasta Ilišin (ur.)**Sociološki portret hrvatskih studenata**

Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 2014, 484 str.

U Hrvatskoj se o društvenom položaju mladih i njihovoj budućnosti vode brojne rasprave u kojima često izostaje korištenje relevantnih podataka o različitim aspektima njihovih života. Upravo bi u tom kontekstu studija predstavljena u knjizi *Sociološki portret hrvatskih studenata* trebala biti zanimljiva znanstvenicima, kreatorima javnih politika i stručnjacima koji rade s mladima (osobito sa studentima), jer predstavlja obuhvatan prikaz studentske populacije kao važne podskupine mladih. Autori i autorice kroz dvanaest poglavlja koja uključuju i vrlo opsežnu Završnu raspravu iznose niz zanimljivih, jasno povezanih i sistematiziranih podataka uspoređenih s ranije provedenim istraživanjima u kojima su sudjelovali isti autori. Iako se na prvi pogled čini pretencioznim promatrati studentsku populaciju kao društvenu elitu, s obzirom na kontekst strukturnih promjena u Hrvatskoj te izazove specifične za tranzicijske zemlje, analizom i interpretacijom dobivenih rezultata ustanovilo se da su u ključnim »sociokulturnim aspektima i po svom socijalnom statusu društveni

portreti hrvatskih studenata opravdano promatrani kao elitni dio omladinske populacije, buduće društvene elite« (str. 421) i nositelja razvoja suvremenoga hrvatskog društva.

Početno poglavlje »Uvod u istraživanje hrvatskih studenata« (str. 11–25) daje pregled teorijskog okvira, odnosno socioloških koncepata i pristupa u proučavanja mladih kao specifične heterogene društvene skupine, a iznesene su i neke od ključnih postojećih znanstvenih spoznaja o mladima u suvremenom svijetu i tranzicijskim društvima koje svjedoče o njihovu marginalnom položaju u društvenim procesima postsocijalističkih društava. Autorica poglavlja i urednica knjige Vlasta Ilišin navodi empirijska istraživanja i o mladima i studentima koja su provedena u Hrvatskoj od devedesetih godina 20. stoljeća, a te rezultate autori koriste za usporedbu s rezultatima ovog istraživanja, provedenog 2010. godine. U trećoj cjelini uvodnog poglavlja autorica iznosi predmet i ciljeve istraživanja te detaljne podatke o strukturi uzorka od 2.000 studenata kojim je obuhvaćeno svih sedam hrvatskih sveučilišta.

Za sve koji se stručno i profesionalno bave područjem mladih vrlo su važni podatci koji daju uvid u vrijednosni sustav studentske populacije. Na tom tragu osobito su zanimljivi rezultati koji upućuju na »visoko prihvaćanje vrijednosti koje se odnose

na privatnu sferu, dok su vrijednosti koje se odnose na javnu sferu na dnu ljestvice hijerarhije vrijednosti« (str. 427). Odnosno, u vrijednosnom sustavu ispitanici ostaju vjerni tradicionalnom modelu, visoko vrednujući materijalni položaj, profesionalni uspjeh i samosvojnost, a smanjen je interes za kulturu, umjetnost i znanost uz »određeno opadanje životnog entuzijazma i zainteresiranosti studenata za svijet oko njih« (str. 427).

Rezultati ovog istraživanja precizno pokazuju strukturu obitelji hrvatskih studenata, njihovo zadovoljstvo obiteljskim odnosima, stavove o utjecaju socijalizacijskih agensa na ispitanike te njihove percepcije i vrijednosne orijentacije u kontekstu formiranja vlastitih obitelji i interesa za brak i djecu, ali i zastupljenost liberalnijih stavova o pobačaju (u poglavlju »Neki aspekti obiteljskog života studenata«, autorice DeJane Bouillet, str. 29–54). Također, rezultati pokazuju da financijski položaj obitelji ima snažan utjecaj na obrazovna postignuća studenata te da među studentskom populacijom ima više djece čiji su roditelji visoko-obrazovani u odnosu na one niže obrazovane (u poglavlju naslova »Socijalni status studenata« autorice Dunje Potočnik, str. 57–96).

Za razumijevanje budućega profesionalnog profila ispitanika te njihovih profesionalnih ambicija i ciljeva značajni su rezultati prikazani u poglavlju »Profesionalne aspiracije i svijet rada u očima studenata« (str. 133–168) autorice Dunje Potočnik. Ispitanici su

uglavnom usmjereni na siguran razvoj karijere i osiguranje egzistencije, iako većina ispitanika nema viziju vlastite zapošljivosti. Tako se na rang ljestvici ciljeva studenti u vrlo visokim postotcima odlučuju za tri ključna cilja: zaposliti se (97,5%), diplomirati (97,1%) i osigurati egzistenciju (96,9%). Premda polovina studenata izražava želju za pokretanjem vlastitog posla, s obzirom na oblik poduzeća u kojem bi voljeli raditi, studenti se uglavnom odlučuju za ona javna (str. 153). Iako mladi imaju viši stupanj obrazovanja, nemaju nužno višu kvalitetu života od svojih roditelja, jer su suočeni s visokokvalificiranom konkurencijom i nemogućnosti zaposlenja sukladno obrazovnim kvalifikacijama, kao i s dubokom društvenom nejednakošću i nepropusnošću koja dodatno utječe na njihovu marginalizaciju i, baumanovskim rječnikom rečeno, autsajderski položaj izopćenika. Gotovo je sigurno da će ispitanici biti suočeni s problemima potplaćenosti, nezaposlenosti (koju, uz nepotizam, rangiraju na sam vrh ljestvice najvažnijih društvenih problema), s nestabilnim i privremenim poslovima ispod razine svojih kvalifikacija te s emigriranjem, što u zaključnoj raspravi poglavlja predviđa i autorica Dunja Potočnik (str. 168).

U poglavlju »Socijalni kapital studenata« (str. 173–194) autorice Anje Gvozdanović prikazani su rezultati analize dimenzija volonterstva, civilnosti te uopćenog povjerenja i to kroz Putnamov pristup društvenom kapitalu koji je ujedno i pokazatelj stupnja

društvene integriranosti. Prema rezultatima ovog istraživanja, više od dvije trećine ispitanika nema iskustvo volontiranja (str. 181) koje je, s obzirom na društvena obilježja, jedino povezano s uspjehom ispitanika na studiju, pa je obrazovanje pozitivno povezano s aktivnim angažmanom studenata i volontiranjem. Da su hrvatski studenti vrlo skromnoga društvenog kapitala, potvrđuje i činjenica kako je uopćeno povjerenje vrlo nisko, a civilnost relativno visoka. Uočen je i trend jačanja društvenog kapitala povezanog s primarnim grupama, pa je najviši stupanj povjerenja izražen prema članovima obitelji (86,8%), zatim prijateljima (60,9%) i rođacima (53,9%), dok više od polovine ispitanika izražava oprez i nepovjerenje prema strancima (str. 188). Među studentima nepovjerljiviji su oni religiozni u odnosu na one neopredijeljene i nereligiozne.

S obzirom na to da su studenti kao buduća društvena elita ključni u procesima demokratizacije hrvatskog društva, Furio Radin, autor poglavlja »Odnos studenata prema etnicitetu« (str. 199–219), ističe kako »pitanje odnosa studenata prema nacionalnosti nije samo akademsko i teorijsko pitanje nego i praktično jer nije svejedno hoće li buduća hrvatska elita biti otvorena ili zatvorena prema pripadnicima drugih nacionalnosti« (str. 217). Rezultati ovog istraživanja pokazuju da su studenti razmjerno otvoreni prema drugima, jer etnocentrične stavove zastupa manje od 6% ispitanika, a najzastupljenije su tvrdnje koje označavaju kozmopoliti-

zam mladih. Kad je riječ o vrijednostima, autor ističe da su sve u opadanju, osim one političkog potvrđivanja, dok su materijalni položaj, samosvojnost, privatnost i profesionalni uspjeh još uvijek dominantne na vrhu ljestvice hijerarhije vrijednosti studenata. Autor također daje kratak uvodni osvrt o povezanosti etničkog ili nacionalnog identiteta i nacionalnog osjećaja te upućuje na dosad provedena empirijska istraživanja fenomena etničke preferencije kod studenata koji su relativno otvoreni prema drugima i među kojima je uočen »rastući trend konzervativizma u kojem dominira pragmatičan odnos prema politici« (str. 219).

U fokusu cjeline »Studentsko viđenje generacijskih problema« (str. 291–319) autora Vlaste Ilišin i Marka Kovačića jest rasprava o viđenju mladih vlastite generacije kao nositelja društvenog diskontinuiteta, koji, kako autori poglavlja ističu, »pokreće društvenu promjenu« (str. 317). Kao glavne razloge zašto se mladi ne bave politikom većina studenata navodi kako mladi smatraju da je politika nepoštena djelatnost (84,4%), da im je dosadna (80,5%), da se politički akteri ne bave problemima koje mladi smatraju važnima i da njihova aktivnost to ionako ne bi promijenila. Većina studenata najvažnijim problemima mladih smatra nepotizam, a sam rezultat u porastu je u odnosu na 2004. godinu kad je nepotizam kao ključni problem doživljavalo njih 33,3%. Sljedeći je problem po važnosti već spomenuta nezaposlenost (32,5%) te nedostatak

društvene perspektive s 32,3%, gdje je zabilježen pad u odnosu na 2004. kad je nedostatak društvene perspektive kao društveni problem isticalo 45,1% ispitanika. U zaključnim napomenama autori ističu da su »studenti homogeni u percepciji generacijskih problema i perspektiva« (str. 319) pa, iako »generacijsku šansu vide u inovativnosti i kreativnosti« (str. 319), ostaju u domeni tradicionalnih vrijednosti povezani s »roditeljskim naslijeđem« (str. 319) i tradicionalno su usmjereni na obitelj kao najodgovorniji faktor za rješavanje problema mladih (62,2%). Razloge vrlo slabe prisutnosti mladih u političkom životu Hrvatske ispitanici vide u društvenoj marginalizaciji i paternalističkom odnosu cijelog društva prema mladima te vrlo jasno artikuliraju koje mjere bi mogle potaknuti snažniju uključenost mladih u društveni i politički život, bilo da je riječ o »kvalitetnom političkom obrazovanju ili participaciji mladih pri donošenju odluka« (str. 317).

Važan uvid u sociološki portret hrvatskih studenata jest i njihova visoka razina osviještenosti o dobnim i rodnim nejednakostima i diskriminaciji žena, čime se bavi poglavlje »Studentska populacija o ravnopravnosti spolova i političkoj participaciji žena« (str. 321–340). Autorica Helena Štimac Radin iznosi podatke koji upućuju na visok stupanj prihvaćenosti vrednota o ravnopravnosti spolova ispitanika među kojima su studentice svjesnije neravnopravnosti u kontekstu političkog odlučivanja, na tržištu rada te politič-

koj i javnoj sferi (str. 325). Rezidencijalni status i religijska samoidentifikacija utječu na stavove ispitanika o izraženosti rodne neravnopravnosti u području obitelji, pa više od 50% religioznih studenata smatra da rodna neravnopravnost u obitelji nije uopće izražena. U kontekstu političke participacije žena, autorica poglavlja upućuje na podatak kako samo trećina studenata smatra da nema dovoljno žena u politici, da su studentice svjesnije marginalizacije žena, a studenti uglavnom nezainteresirani za poboljšanje položaja žena u društvu i političkom životu (str. 332 i 339).

Rezultati ovog istraživanja daju jasnu sliku o vrijednostima, sociokulturnim aspiracijama i profesionalnim ciljevima hrvatskih studenata i budućih nositelja društvenih promjena, a koji se mogu smatrati zabrinjavajućim jer upućuju na elitne profile koji se ističu po svom privilegiranom socioekonomskom i materijalnom statusu i pragmatizmu s vrlo niskom razinom interesa za građansku participaciju, kritičnost te društveni angažman u rješavanju društvenih problema i nepravilnosti. Iznimno zanimljivo napisana i logični koncipirana studija predstavlja vrijedan znanstveni doprinos u području istraživanja mladih i studentske populacije.

Blanka Čop
Split